

ROZDZIAŁ 29

SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE A GLOBALIZACJA

Wstęp

Przestrzenią najistotniejszych zmian zachodzących nie tylko w Polsce jest budowa społeczeństwa informacyjnego. Społeczeństwo to jest czynnikiem procesu globalizacji.

Proces globalizacji kształtuje szereg różnego rodzaju procesów gospodarczych, społecznych, naukowych, które wyzwalają postęp naukowo-techniczny, konkurencję międzynarodową, politykę ekonomiczną i politykę społeczną państwa.

Postęp naukowo-techniczny, pod wpływem nowoczesnych technologii, powoduje zasadnicze zmiany w infrastrukturze i bazie wytwórczej przedsiębiorstw, w ich produkcji, w strukturze własności i przestrzennym rozlokowaniu, w ekonomice, sposobach organizacji i zarządzania. Za sprawą nowych technologii następuje wzrost geograficznego zasięgu, różnorodności oraz intensywności działań firm. Postęp techniczny „napędza” proces globalizacji, ale jednocześnie jest napędzany przez globalizację.¹

Globalizacja jest wynikiem trwającego postępu naukowo-technicznego, którego efektem jest rozwój nowych technologii informatycznych, rozwój łączności satelitarnej oraz telefonii komórkowej.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie rozwoju polskiego społeczeństwa informacyjnego na tle procesu globalizacji, a zwłaszcza zagadnienia telepracy.

W artykule zaprezentowano również wyniki badań przeprowadzonych przy pomocy ankiety wśród 60 przypadkowo wybranych mieszkańców Chojnic, na temat wykorzystania w pracy i w życiu codziennym narzędzi wspomagających rozwój społeczeństwa informacyjnego.

1. Wokół pojęcia – społeczeństwo informacyjne

W literaturze można spotkać różnego rodzaju definicje społeczeństwa informacyjnego. T. Goban-Klas i P. Sienkiewicz definiują społeczeństwo informacyjne jako społeczeństwo, które posiada nie tylko rozwinięte środki przetwarzania informacji i komunikowania się, ale przetwarzanie jest istotą tworzenia dochodu narodowego i dostarcza źródeł utrzymania społeczeństwa.²

Według definicji OECD społeczeństwo informacyjne powstaje na przecięciu, kiedyś odrębnych przemysłów:

- telekomunikacyjnego,
- mediów elektronicznych,
- informatycznego

bazujących na paradygmacie cyfrowej informacji.

Społeczeństwo staje się informacyjnym, gdy osiąga stopień rozwoju oraz skali i skomplikowania procesów społecznych i gospodarczych wymagający zastosowania nowych

¹ A. Zorska, Ku globalizacji, PWN, Warszawa 1998, s. 29 – 30.

² T. Goban-Klas, P. Sienkiewicz, Społeczeństwo informacyjne, www.users.uj.edu.pl

technik gromadzenia, przetwarzania, przekazywania i użytkowania olbrzymiej masy informacji generowanej przez owe procesy. W takim społeczeństwie:

- informacja i wynikająca z niej wiedza oraz technologie są podstawowym czynnikiem wytwórczym, a wszechstronnym czynnikiem rozwoju jest wykorzystanie teleinformatyki,
- siła robocza składa się w większości z pracowników informacyjnych,
- większość dochodu narodowego brutto powstaje w obrębie szeroko rozumianego sektora informacyjnego.³

W bardziej prosty sposób społeczeństwo informacyjne definiuje L. Drelichowski. Uważa on, „...iż jest to ogół ludzi mających powszechne i łatwe możliwości komunikowania się oraz dostęp do potrzebnych informacji poprawiających warunki życia, wykonywanie pracy oraz wypełnianie powinności obywatelskich”.⁴

Podsumowując należy stwierdzić, że powyższe definicje wskazują na wszechstronne, informacyjne uwarunkowania sposobów posługiwania się nowoczesnymi technologiami oraz sposobów komunikowania się determinujących współczesne warunki życia, możliwości wykonywania pracy zawodowej, a także szanse wypełniania powinności obywatelskich.

2. Bariery rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce

Zdefiniowane powyżej w kilku ujęciach atrybuty społeczeństwa informacyjnego obligują do ukazania barier, jakie istnieją w rozwoju społeczeństwa informacyjnego na obszarze Polski.

Do głównych barier budowy społeczeństwa informacyjnego w Polsce należą m.in.:⁵

- brak zdecydowania i w efekcie duże opóźnienia w zakresie tworzenia dobrych podstaw prawnych funkcjonowania rynku usług telekomunikacyjnych,
- wysokie ceny usług telekomunikacyjnych oraz niewłaściwa struktura tych cen,
- nadal niedorozwinięta infrastruktura telekomunikacyjna i teleinformatyczna i zbyt wolne tempo nadrabiania zaległości w tym zakresie,
- duże dysproporcje regionalne oraz między miastem i wsią w stanie infrastruktury telekomunikacyjnej,
- opóźnienia w informatyzacji wielu dziedzin życia gospodarczego oraz publicznego,
- utrudniony dostęp do Internetu zarówno ze względu na barierę cenową, jak i na niedostateczną infrastrukturę,
- stosunkowo małe nasycenie gospodarstw domowych mikrokomputerami,
- niedostatecznie rozpowszechniona znajomość języka angielskiego utrudniająca, a w wielu przypadkach uniemożliwiająca korzystanie ze światowych zasobów sieci Internet,
- niedostateczne zaangażowanie szkolnictwa podstawowego i średniego w przygotowaniu uczniów do samodzielnego posługiwania się komputerem i korzystania z zasobów sieci,
- kulturowe i mentalne bariery w zakresie udostępniania i korzystania z informacji,
- duża tolerancja społeczna dla przypadków korzystania z nielegalnego oprogramowania oraz nielegalnych źródeł informacji,
- słabnąca, od kilku lat kondycja gospodarki polskiej i widoczne objawy ubożenia społeczeństwa.

Reasumując można stwierdzić, iż bariery budowy w Polsce społeczeństwa informacyjnego mają swoje źródła we wszystkich sferach życia.

³ Społeczeństwo informacyjne w Polsce, KRRiT, Warszawa 1996, s. 16.

⁴ L. Drelichowski, Społeczeństwo informacyjne a kształtowanie rozwoju zrównoważonego, *Promocje*, nr 2/2001, s. 10.

⁵ J. Markow, Wybrane problemy rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2000, s. 85.

3. Telepraca – efekt rozwoju społeczeństwa informacyjnego

Przykładem rozwoju społeczeństwa informacji w aspekcie globalizacji staje się telepraca. Jako telepracę należy rozumieć taką formę organizacji pracy, w której realizacja zadań następuje w miejscu oddalonym przestrzennie od punktu (miejsca), w którym oczekuje się rezultatu tychże zadań i gdzie rezultaty te są wykorzystywane. Wykorzystywanie zadań przez pracownika odbywa się przy pomocy nowoczesnych narzędzi teleinformatycznych bez osobistego kontaktu z pracodawcą.⁶

Telepraca niesie za sobą zarówno szanse jak i zagrożenia dla społeczeństwa, pracowników, a także przedsiębiorców.

Tabela 1

Szanse i zagrożenia dla społeczeństwa, pracowników i firm
wynikające z telepracy w ujęciu ogólnospołecznym

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • korzyści demograficzne – powstrzymanie napływu ludności do regionów bardziej uprzemysłowionych • obniżenie bezrobocia – szczególnie w grupach najwyższego zagrożenia tym zjawiskiem, tj. niepełnosprawni, osoby wychowujące małe dzieci, mieszkańcy obszarów wiejskich • korzyści dla lokalnych i globalnych rynków społeczności – przeniesienie zatrudnienia części pracowników do systemu telepracy skutkuje uaktywnieniem rynku pracy dla osób bezrobotnych • korzyści dla środowiska – obniżenie ilości spalin wydalanych przez samochody, na skutek przeniesienia ciężaru dokumentacji z papierowej do elektronicznej, następuje zmniejszenie zużycia papieru, co oszczędza lasy • korzyści dla transportu – zmniejszenie zatłoczenia transportu publicznego, zapotrzebowania na miejsca parkingowe, zużycia paliw • podniesienie poziomu bezpieczeństwa – ograniczenie dojazdów i zmniejszenie ilości wypadków, zmniejszenie odszkodowań, zasiłków chorobowych, świadczeń rentowych i inwalidzkich 	<p>Główną wadą jak i czynnikiem hamującym dla rozwoju globalnego rynku telepracy jest realne zagrożenie, że będzie następowało przenoszenie pracy z wysoko rozwiniętych obszarów do regionów o niższych kosztach pracy. Mogą na tym stracić bogate dziś regiony i społeczeństwa. Dodatkowo w Polsce poważną barierą rozwoju jest brak dostatecznej infrastruktury teleinformatycznej.</p>

Źródło: R. Gizdra, J. Krzywicki, Telepraca – szansa i nowe możliwości a zadowolenie z pracy pracownika, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001, s. 61.

⁶ R. Gizdra, J. Krzywicki, Telepraca – szansa i nowe możliwości a zadowolenie z pracy pracownika, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001, s. 51.

Tabela 2

Szanse i zagrożenia dla pracowników wynikające z telepracy

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • korzyści osobiste – więcej czasu dla rodziny, obniżenie kosztów opieki nad dzieckiem, zacieśnienie kontaktów rodzinnych • elastyczność pracy – miejsca pracy, zatrudnienia, umowy o pracę, miejsca zamieszkania np. na wsi • dojazdy do pracy – redukcja i likwidacja dojazdów, oszczędność czasu • redukcja kosztów pośrednich – koszty podróży i stroju biurowego, ulgi w podatkach z tytułu wykonywania pracy w domu tj. ogrzewanie, oświetlenie, rachunki telefoniczne 	<ul style="list-style-type: none"> • brak usankcjonowania prawnego w Polsce • brak ochrony pracowniczej – ochrona ze strony związków zawodowych, ochrona zdrowia i bezpieczeństwa • izolacja i alienacja • poczucie braku przynależności do firmy • stres (przeniesienie na rodzinę) – ograniczenie przestrzeni życiowej, ciągła praca w domu burzy życie rodzinne • dezorganizacja dnia – zagrożenie niechlujnej organizacji pracy, toteż przy telepracy konieczny jest wysoki poziom umiejętności organizacyjnych

Źródło: R. Gizdra, J. Krzywicki, Telepraca – szansa i nowe możliwości a zadowolenie z pracy pracownika, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001, s. 62.

Tabela 3

Szanse i zagrożenia dla przedsiębiorstw wynikające z telepracy

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • obniżenie kosztów funkcjonowania – wynajmu przestrzeni biurowej, zakupu umeblowania, wyposażenia biurowego, nośników energii itp. • zwiększenie wydajności – poprzez znaczne wydłużenie dnia pracy, zapłata za uzyskane efekty, a nie za czas pracy • koszty pozyskania personelu – obniżenie kosztów pozyskania i utrzymania personelu, możliwości pozyskania pracowników z oddalonych od firmy rynków • wzrost elastyczności zatrudnienia – bardziej swobodna regulacja zatrudnienia i umów • wzrost możliwości zatrudnienia – np. osoby niepełnosprawne, wychowujące dzieci • obniżenie „siły” związków zawodowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wysokie nakłady – zakup sprzętu i oprogramowania, ponoszenie kosztów opłat za korzystanie ze środków łączności itp. (najczęściej poniesione nakłady szybko się zwracają, ale trzeba jednak je ponieść w krótkim czasie) • utrata tożsamości – rozproszenie wprowadzone przez telepracę prowadzi do utraty tożsamości firmy • problem nadzoru i kontroli – brak bezpośredniego nadzoru nad pracownikiem a jedynie nad efektami jego pracy • trudności w zarządzaniu – zarządzanie operacyjne, monitorowanie postępu, motywowanie pracowników ze względu na brak bodźców wynikających z pracy grupowej

Źródło: R. Gizdra, J. Krzywicki, Telepraca – szansa i nowe możliwości a zadowolenie z pracy pracownika, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001, s. 62.

Analizując powyższe tabele (1,2,3) należy stwierdzić, że telepraca to typowy przejaw społeczeństwa informacyjnego, które w Polsce ma ogromną rację bytu.

Autorzy rozważań o szansach i zagrożeniach telepracy pokusili się o sporządzenie różnic w ocenie zadowolenia z telepracy i pracy tradycyjnej (tabela 4).

Tabela 4

Różnice w ocenie zadowolenia z telepracy i pracy tradycyjnej

Kategoria	telepraca	„tradycyjna praca”
Dążenie do maksymalizacji korzyści osobistych	relacja liniowa wyniki – korzyści osobiste	relacja wyniki – korzyści osobiste zachwiane przez „efekt aureoli”
Kontakty interpersonalne	ograniczone i przedmiotowe, tylko formalne	bezpośrednie i podmiotowe, formalne i nieformalne
Kompetencje i percepcja sytuacji zawodowej	brak sprzężenia zwrotnego, jeśli występuje to z przesunięciem czasowym	sprzężenie zwrotne, w czasie rzeczywistym
Ciekawość	wysoki stopień samorealizacji, ciekawość o „fizyczność” współpracowników, ciągle poszukiwanie informacji do wykonania zadań	standaryzacja pracy, potrzebne informacje dostępne na miejscu, zainteresowanie współpracownikami wynikające głównie z plotek
Lojalność	oparta na własnym systemie wartości, brak związków osobistych, ma charakter przedmiotowy	wynikająca z zasad funkcjonowania organizacji, może mieć charakter podmiotowy i/lub przedmiotowy
Lęk	występuje w ograniczonym zakresie	może prowadzić do stresu, stały nadzór i kontrola

Źródło: R. Gizdra, J. Krzywicki, Telepraca – szansa i nowe możliwości a zadowolenie z pracy pracownika, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001, s. 65.

Z zestawienia można wysunąć wniosek, że telepracą powinien zajmować się człowiek posiadający pozytywne mniemanie o sobie i swoich wartościach.

Rozważania na temat telepracy mają typowo subiektywny charakter w kontekście polskiej rzeczywistości.

4. Narzędzia wspomagające rozwój społeczeństwa informacyjnego – wyniki badań

Rozwój współczesnych społeczeństw w znacznym stopniu kreowany jest przez nowoczesne metody i techniki informacyjne. Technologie informacyjne i telekomunikacyjne uznawane są za główny czynnik napędzający rozwój gospodarki w każdym państwie.

Narzędziami wspomagającymi rozwój społeczeństwa informacyjnego są:⁷

- komputery,
- światowa sieć komputerowa – Internet,
- oprogramowanie sieciowe,

⁷ L. Kwiatkowska, T. Pawlus, Organizacja wirtualna – aspekty etyczne, *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstw*, nr 10/1999, s. 7.

- cyfrowa telefonia komórkowa.

W kontekście używania wyżej wymienionych narzędzi przeprowadzono w maju 2004 roku krótkie badania ankietowe wśród przypadkowo napotkanych mieszkańców Chojnic.

W badaniach wzięło udział 60 osób – 23 kobiety i 37 mężczyzn. Wiek badanych kształtował się w przedziale 21 – 60 lat (tabela 5).

Tabela 5

Wiek respondowanych

Wiek	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Razem	%
21 – 30 lat	7	8	15	25,0
31 – 40 lat	9	14	23	38,3
41 – 50 lat	6	11	17	28,3
51 – 60 lat	1	4	5	8,4
Ogółem	23	37	60	100,0

Źródło: opracowanie własne.

W wynikach badań przytoczono wiek i płeć respondowanych ze względu na to, iż mają one istotny wpływ na korzystanie ze współczesnych zdobyczy techniki informacyjnej. Największy odsetek badanych zlokalizowano w przedziale wiekowym 31 – 40 lat.

Badanych zapytano, z jakich narzędzi wspomagających rozwój społeczeństwa informacyjnego korzystają (tabela 6).

Tabela 6

Narzędzia wspomagające rozwój społeczeństwa informacyjnego wykorzystywane przez badanych

Narzędzie	Liczba osób	% ogółu
1. komputer	34	56,7
2. internet	18	30,0
3. oprogramowania sieciowe	14	23,3
4. telefon komórkowy	54	90,0
5. nie korzystam	6	10,0

Źródło: opracowanie własne.

Spośród respondowanych aż 90% ogółu korzysta z usług telefonii komórkowej, a 56,7% z komputera. Uważamy, iż należy być zadowolonym z takiego stanu rzeczy. Martwi natomiast fakt, iż 10 % badanych nie korzysta w życiu codziennym z żadnych narzędzi wspomagających rozwój społeczeństwa informacyjnego. Można więc pokusić się o uogólnienie, że 10 % spośród respondowanych nie „tworzy” społeczeństwa informacyjnego.

Tabela 7

Częstotliwość korzystania z komputera i Internetu w życiu codziennym przez badanych

Częstotliwość	Liczba korzystających	% korzystających
1. Komputer:	34	56,7
• codziennie	21	35,0
• 2-3 razy w tygodniu	9	15,0
• raz w tygodniu	2	3,3
• rzadziej	2	3,3
2. Internet:	18	30,0
• codziennie	12	20,0
• 2-3 razy w tygodniu	2	3,3
• 1 raz w tygodniu	3	5,0
• rzadziej	1	1,7

Źródło: opracowanie własne.

Badanych zapytano również, czy w pracy mają bezpośredni kontakt z wymienionymi na wstępie narzędziami. 26 osób spośród badanych (43,3%) stwierdziło, że tak.

Tabela 8

Bariery ekonomiczne, infrastrukturalne i społeczne na drodze do rozwoju społeczeństwa informacyjnego w opinii badanych

Wyszczególnienie	Liczba osób	% ogółu
• słabo rozwinięta infrastruktura telekomunikacyjna i teleinformatyczna	14	23,3
• brak znajomości języka angielskiego	45	75,0
• wysokie ceny usług telekomunikacyjnych	52	86,7
• utrudniony dostęp do Internetu	14	23,3
• ubożenie społeczeństwa	23	38,3

Źródło: opracowanie własne.

Wśród barier stojących na drodze do rozwoju społeczeństwa informacyjnego największy odsetek badanych, bo aż 86,7% wskazał na wysokie ceny usług telekomunikacyjnych. 45 osób wskazało na brak lub słabą znajomość języka angielskiego, a 23 osoby na coraz większe ubożenie polskiego społeczeństwa. Natomiast na utrudniony dostęp do Internetu, bądź na słabo rozwiniętą infrastrukturę telekomunikacyjną i teleinformatyczną wskazało 46,6% badanych.

Reasumując, należy stwierdzić, że respondowani chojniczanie pomimo wielu istniejących barier mogą nazwać siebie społeczeństwem informacyjnym, gdyż współczesne zdobycze techniki informatycznej i telekomunikacyjnej wykorzystują w życiu codziennym i w pracy.

Wnioski

1. Globalizacja stanowi proces wyrównywania poszczególnych części rynku światowego.
2. Polskie społeczeństwo dążąc do globalizacji staje się w coraz większym zakresie społeczeństwem informacyjnym, co potwierdziły przeprowadzone badania.
3. Na drodze do stawania się społeczeństwem informacyjnym napotyka się jednak wiele barier zarówno ekonomicznych, infrastrukturalnych, jak i społecznych.